

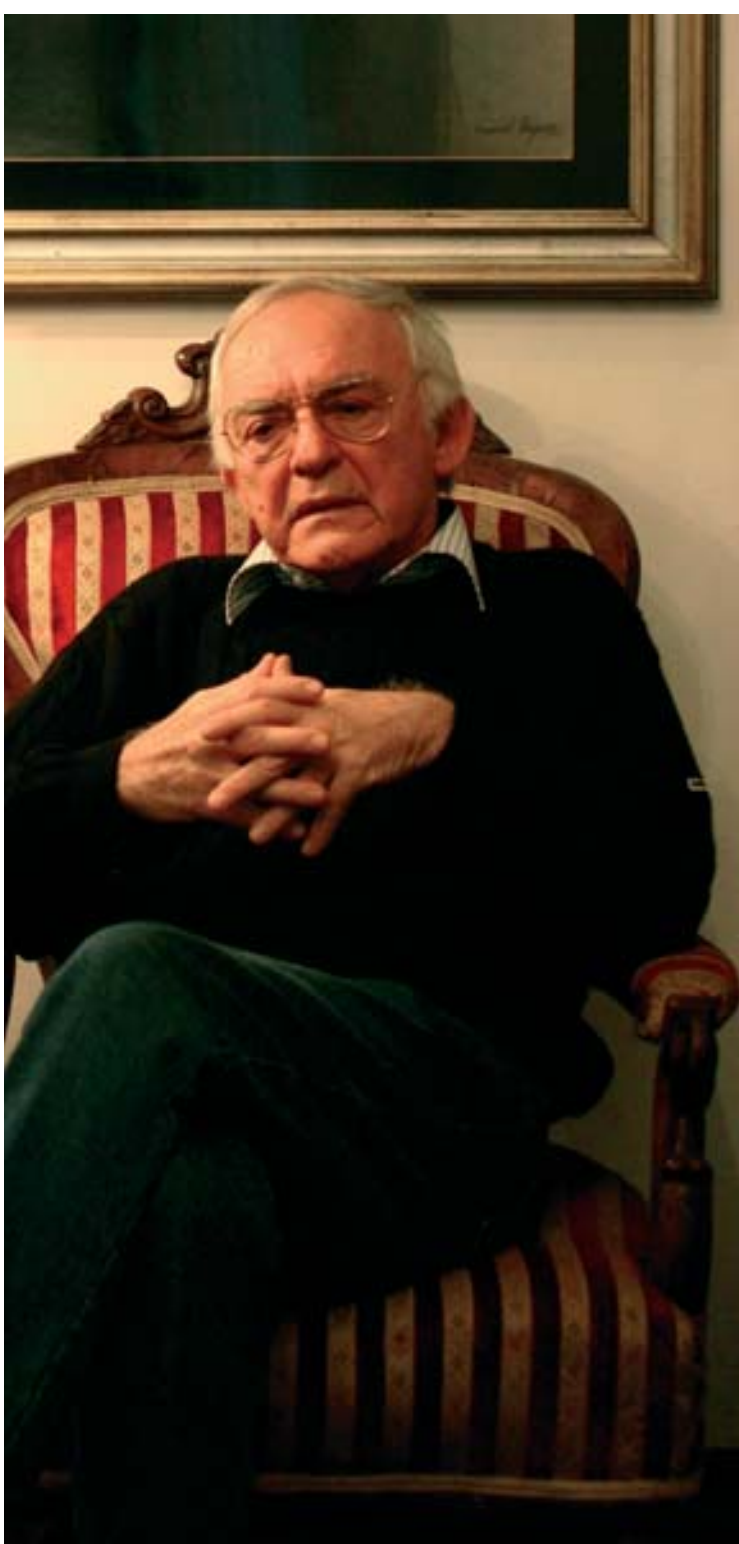
МОМО КАПОР,
СЛИКАР И ПИСАЦ

ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ ЉУБАВИ

Јелку, која је увек била против бадњака, доносимо кући, окитимо је украсима, дивимо јој се како је лепа, испод ње стављамо поклоне. Када прође Нова година, онда јој одузмемо накит који смо јој поклонили, а она се, очерупана, суши на наше очи. На крају је бацамо у контејнер поред куће. То је иначе и прича о историји једне љубави. Од дивљења, украшавања до бацања у ђубре. За разлику од бадњака који изгори храбро, у пуној снази, јелка са новогодишње сцене нестаје мање достојанствено.

У овеком који прича слике, Капор књижевник и Капор сликар, увео нас је једном давно у *Белешке једне Ане*, у свет *Уне* и *Зое*. Провинцијалца је разумео трагом мешавине у својој крви. Одлично познаје све врсте шампањца, али и усуд пиљара са Чубуре. Међу тридесетак књига које је написао убрајају се и *Зелена чоја Монтегра*, *Исповест једног цртача*, *011 о Београду*, али и најновија – *Елдорадо* која је управо окупирала излоге београдских књижара, и оданде вреба наша срца. – *Елдорадо* је хумористички роман. У српској литератури постоји само неколико таквих романа, попут *Поп Ђуре* и *поп Спира*, *Филипа на коњу*, или неких позних романа Бранка Ћопића. Углавном је све остало озбиљна литература која презире хумор, и ја сам одлучио да напишем баш хумористичко-сатирички роман.

То је прича о једном Београђанину који одлучи да се извуче из беде тако што ће кренути по свету да узима паре од најбогатијих Срба. Смислио је он да у име невладине организације, а у Србији их има поприличан број, проглашава Србина који је урадио највише за очување српске традиције у иностранству. Ствар је врло једноставна, као и већина награда које се добијају у овој земљи, и ова се састоји од Повеље, која може да се штампа у свакој фотокопирници, стављене у кожни повез сличан оном који израђују за карте пића или јеловнике, а онда се то уручи уз велику помпу, конференцију за штампу, а новац, наравно, није потребан. Главни јунак тако иде по ономе што се зове дијаспора, иначе ружна реч, од једног до другог Србина и проглашава их најзаслужнијим, што они прихватају оберучке. Ту је и широка слика наших људи у свету, најсмешнијих међу њима.

Прича почиње у, до недавно, једној од последњих београдских кафана старог типа *Зори*, последња кућа у Македонској улици са десне стране, према Тргу Републике. *Зора* је имала олаисан патос, бубњару, и стална друштва која су се ту налазила годинама. Провео сам бар десетак година за два састављена стола са најразличитијим типовима за њима. Када сам написао књигу, отишао сам да видим то место, нисам дуго био у тој улици, кад имам шта и да видим. *Зоре* више нема, а на њеном месту налази се казино *Елдорадо*. Тамо где је био шубер кроз који су конобари викали: два паприкаша, три купус салате и један ђувеч, сада вичу *мадам и мсје, сил ву пле*, рулети се врте, ту су и апарати за коцку, а тамо где је седела дебела касирка, поред које је био телефон у који се убацивало пет динара, па се притисне дугме и разговара, сада седи једна дивна плавуша и продаје жетоне. Дакле, уништена је и последња београдска кафана, а о њој ће остати траг једино у мојој књизи.

Као што је Елдорадо сакупио трагове са многих Ваших путовања.

– Много сам путовао и увек су ме у иностранству занимали Срби, наши људи и њихове судбине. И увек се догађала иста прича. Прелетим океан и дођем и Њујорк или Торонто, а онда ме стрпају у лимузину која пет минута обилази Ђошак и одвезу својој кући, обично на периферији. Тамо ми, после лета од девет сати, сервирају сарму, коју су за ту прилику специјално направили, са ребрима. Видео сам многе куће нашег богатог света у туђини, које имају више купатила него књига. Онда вам покажу све, од подрума, до тавана... То је дирљиво, а тога се у мом животу скупило баш прилично. Многи смешни ликови и смешне приче остали су у мени са тих путовања, и онда сам их све сместио у *Елдорадо*. Право је чудо колико се код нас дели награда. Свако мало место одлучи да је значајно по нечему, и установи своју награду. Онда им долази свет из великог града, новинари, лауреат. Добра је то прилика и за вечере на које долазе челници општине са својим угојеним женама. Читав тај мали свет. Зека, главни јунак књиге, радио је у некој фотокопирници као ноћни чувар и тамо је направио гомилу повеља, диплома и пратећих ствари... Кад се већ чује за њега, онда га и позивају. Човек може да проведе читав живот обилазећи дијаспору и делећи обећања. Прича књиге је о свему томе и о кафани *Зора* у коју се он увек враћа и у којој се приповедају разноврзне приче.

Пресвлачећи се у времену промена и транзиције, колико је Београд добио, а колико изгубио?

– Београд је добио сасвим други лик. Постао је познат по ресторанима свих могућих врста, и то је право чудо. Само је изгубио свој тип кафане, оне балканске, у којој су се српски специјалитети јели кашиком, што је данас права реткост. У исто време, Београд је добио читаво насеље на води. Он је постао пловећи град, са рестораном до ресторана, од најскромнијих, до најлуксурнијих. Променила се и публика. Она је знатно млађа, а ту је и све више странаца. Београд нуди обиље ноћних догађања. Готово да нема града у Европи, рачунам ту и Париз, који имају тако богат ноћни живот, толико живе музике, оркестара, света ко ноћи који у четири ујутру вечера или доручкује, свеједно. Велики западни градови су скоро мртви иза девет сати, и Рим и Париз и Лондон... Они имају ноћне клубове, али то је друга ствар, улазак на шифру. У улици Страхинића бана до пре неколико година није било ниједног бифеа. Неким чудом ту је никла колонија ресторана, где грми музика и где се окупља свет у моди. У тој разноврсности, Београд је право чудо. Погледајте само кухињу. Не постоји земља у којој се једе роштиљ, који је стигао из Персије преко Турске, а сто метара даље је средњеевропска кухиња, бечка, рецимо, а три корака иза медитеранска са приморским шмеком, ресторан специјализован за припрему јела од пуњева, а све то постоји у истом тренутку, једно покрај другог. У Турској се зна шта се једе, национална кухиња. Шта је изгубио Београд? Изгубио је ону посебну спорост живота. Еспресо се пије

другачије, у два гутљаја, а такозвана турска кафа, најалост, скоро потиснута пије се полако, уз разговор.

Шта још има Београд, што га чини Београдом?

– Не постоји град са толико лепотица које можете видети на јавним местима. Лепота је свуда скупа ствар. Ако је неко леп у Паризу или Риму, тај није на улици. Нећете га видети. На улици су жене просечне лепоте. Праве лепотице су сакривене у изнајмљеним апартманима, превозе се колима од места до места. У Београду је лепота још увек бесплатна.

Покушаћу да вам асоцијативном методом из ока и срца отмам портрет једног града. Када помислите на Београд која је Ваша прва емоција?

– Узбуђење када се у њега враћам. Београд је једини град који ми је преостао да се узбудим кад у њега долазим. Да срце почне гласније да туче кад прелазим мост, и увек мислим, ко зна шта се све догодило док нисам био ту. И заиста, ово је град у коме се догађа много тога. Београд је нека врста балканског Њујорка. Овде вас нико не пита одакле сте и када дошли, или шта мислите да радите. Можете да заборавите порекло, уколико желите, јер истог часа постајете Београђанин. То је отворен град, чудне енергије.

Која је Ваша прва асоцијативна слика?

– Београдске реке. Тај неочекиван и невероватан поклон који је природа дала Београду бацивши му под ноге две реке, Саву и Дунав, Аду Циганлију, Ратно острво, Малу аду, као да је спустила букет. Београд је град који се бори, који се диже из пепела после свих несрећа које су га снашле, још лепши и полетнији.

Ово је време Нове године и Божића, време у коме се у Београду сусрећу новогодишња јелка, бадњак, чесница. Једну од најлепших прича коју сам прочитала о Божићу, Ви сте написали.

– Срби воле да славе.

Кад сам се родио, у време Краљевине Југославије славио се Божић Бата, од 1945. године уведен је Деда Мраз, који је, у ствари, стигао са рекламе за кока-колу. Нови режим је раскрстио са религијом. Онда се вратио из изгнанства Божић Бата и дочекан је на аеродрому са земљом у саксији. А Деда Мраз није отишао. Сада славио обојицу. Бадњак је хајдучки. Он се сече у шуми, сече се храстова грана једним ударцем и треба да падне према истоку. Бадњак се у кућу уноси на Божић, запали се и изгори, од њега не остане ништа, осим

ватромета честица док гори. Јелку, која је увек била против бадњака, и која је за време рата сарађивала са окупатором, доносимо кући, окитимо је украсима, дивимо јој се како је лепа, испод ње стављамо поклоне. Када прође Нова година, онда јој одуземо накит који смо јој поклонили, а она се, очерупана, суши на наше очи. На крају је бацамо у контејнер поред куће. То је иначе и прича о историји једне љубави. Од дивљења, украшавања до бацања у ђубре. За разлику од бадњака који изгори храбро, у пуној снази, јелка са новогодишње сцене нестаје мање достојанствено.

Време новогодишњег даривања је ипак кратко, једнократно. Међутим, код нас у традицији постоји и других облика даривања – давно успостављен као задужбинарство.

– Старије генерације су имале мудрост коју немају нови богаташи. Они су знали да су богатства пролазна, да увек неко други има више новца, ма колико га ти имао. Моћ новца је потрошива, могу и да је униште наследници. Свесни тога неки су још за живота себи куповали гробанска места и споменике са већ уклесаним датумом рођења и цртицом, недостајао је само датум смрти, коју нису могли да предвиде. Али су знали да је заборав најтежа ствар у животу. Одувек, и од времена папа, за које не бисмо знали како се зову да им нису Микеланђело, Рафаело и Леонардо правили гробнице. Они су знали да се једино преко уметности може победити заборав и оставити траг у времену. Наши стари задужбинари нису били на том нивоу. Они су једноставно хтели да у једној сиротој земљи на Балкану оставе траг. А траг се најчешће сводио на зграде. Илија Коларац, који је препливао Дунав држећи се свом ждребету за реп и дошао у Београд мокар и без игде ичега, на крају свог живота поконио је

Београду зграду Коларчевог народног универзитета. Његово име се сваки дан помиње. Игуман је оставио Палату, капетан Миша Анастасијевић је Београду оставио Универзитет, а он је за живота био то што се сада зове контраверзни бизнисмен. Био је капетан на Дунаву, бавио се трговином, шверцом, царинским прекршајима, али је знао да ће све што заради имати смисла само ако иза себе остави бар једну зграду. Лука Ђеловић је оставио сво своје богатство Београдском универзитету. Живео је врло скромно. Дошао је у Београд са два динара у џепу, а када је умро, оставио је овом граду скоро читаву Загребачку улицу, хотел Бристол, гомилу зграда... Наравно да је нови режим после Другог светског рата заборавио на ту

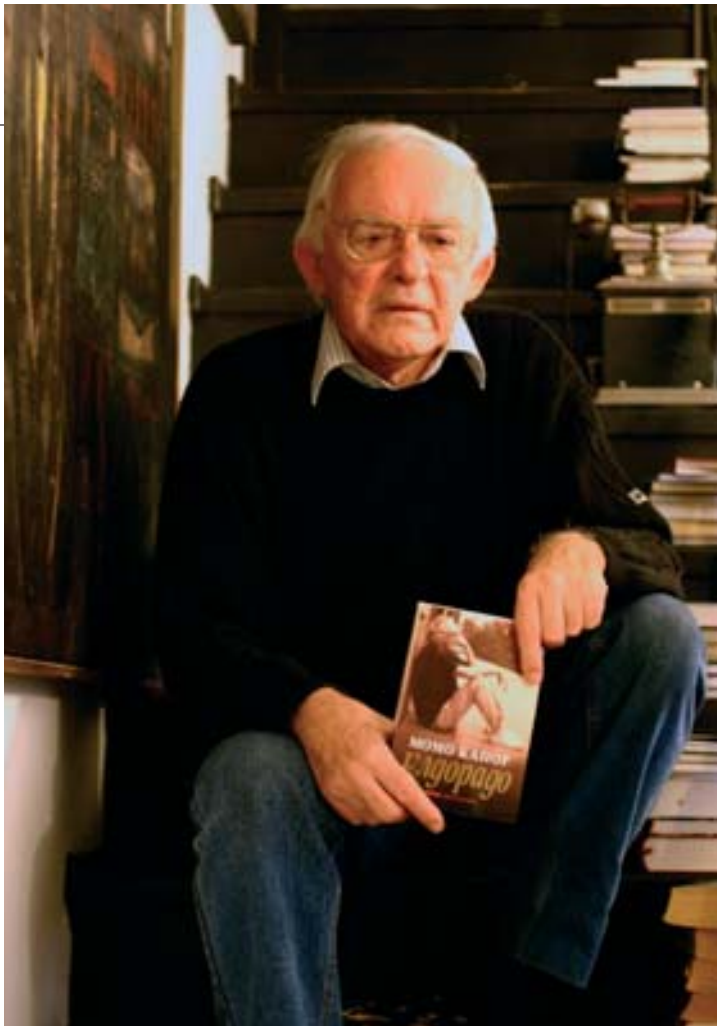

донацију, не знам да ли је икада враћена Универзитету.

Нови богаташи немају смисла за то. Међу њима нема задужбинара великог стила. Они верују да ће им новац обезбедити име и углед и не брину се шта ће оставити иза себе. Чини се да сувише лако и брзо стичу, сувише је то свеж новац. Треба сачекати да прође неко време. Зна се да је Кенедијев деда за време прохибиције шверцовао виски, Рокфелери су били улични мењачи, али се већ после две-три генерације порекло пара заборави. Онда на сцену ступају председници, фондације за уметност... Ми још увек добро памтимо порекло неких наших милионера, знамо их када су продавали клакере, или шибицарили на станици... Њихова деца, а можда тек унуци, вероватно ће бити озбиљни задужбинари или мецене, ако не пропадну у међувремену.

Шта је за Вас српски писац данас?

– У српској литератури одувек постоје два основна тока. Један вуче корене од приповедања покрај казана у коме се пече ракија, и то је приповедачки тон српске књижевности који креће од Кочића, Ђопића, Андрића, Црњанског... Други је такозвани гутемберговски, чине га писци који пишу на основу већ написаног. Који узимају готове приче, готове случајеве и стављају их у колажну ситуацију, једне наспрам других. Ту су писци попут Киша, Пекића... Одлични писци који имају само другачији приступ. Можда ћемо их најлакше одредити ако кажемо да су то писци за писце, или писци који се играју литерарном баштином. Они лепе колаже једне покрај других, код њих улогу играју и маргине, фусноте, промене слога... Постоји и трећа врста писаца код нас. То су списатељице. Такозвано женско писмо сада чини читава плејада ауторки, а раније је постојала само једна – Мир-Јам, Милица Јаковљевић. То је потпуно нова врста писања, исповедна женска литература, бриљантна, често цинична, скарадна. Занимљиво, није превише

еротска, мада би требало очекивати ту ноту. Ипак су наше списатељице чедне особе.

Вас је тешко сврстати било где. Не могу да се одлучим којој би врсти литературе пристајале Ваше књиге, аутобиографској или мемоарској. Некако су више налик на слике из живота.

– На такво питање писци обично потезу Флобера који је рекао: *мадам Бовари – то сам ја*. Чудни су путеви Господњи. Негде у некој књизи откријете се више него што сте очекивали, мислили или хтели, негде помисле да сте ви неко други, кога сте добро познавали и поклонили му неки значај. Писање је мој занат. Као што неко прави ципеле, столове или зида кућу, тако исто писац пише. Није то

никакав тајни занат, или како то мистификатори воле да кажу, нешто посебно. Школовање на Ликовној академији у Београду, код сјајних професора, имало је и јасну поуку. Ви учите да најпре осећате, затим да дефинишете то што осећате, да то насликате и на крају продате, јер од тога живите. Нема важније ствари у мом животу коју нисам следио на тај начин, јер је то занат писца. Једино аматери не живе од писања. Они своје белешке чувају по фиокама, мислећи да ће њихове мисли и осећања бити оскрнављени ако их подели

са неким другим. Због тога су, за сада, још непозната имена многих генија, претпостављам да постоје. Али ми који смо професионални уметници, који од тога купујемо хлеб, бело вино, ципеле – ми живимо од своје уметности. Све што сам осећао покушао сам да претворим у боје, облике, слова, реченице, најпре просте, а касније, у зрелом периоду, просте проширене и мање просте. Тако су настајале моје слике и моје књиге. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимио Бранко ЈОВАНОВИЋ

